

De tabaksaffaire van J. Koper Az

Fred Tijmstra (tijmstra@tabakspijp.nl)

Ruim vijftientig jaar geleden werd in Amsterdam nabij de Prinsengracht een pijpenvondst gedaan van ongerookte koppen. De vondst, twee dozen vol, bestond uit resten van gebroken pijpen. Het ging in hoofdzaak om twee modellen met teksten aan weerszijden van de steel.

De eerste pijp heeft als tekst:

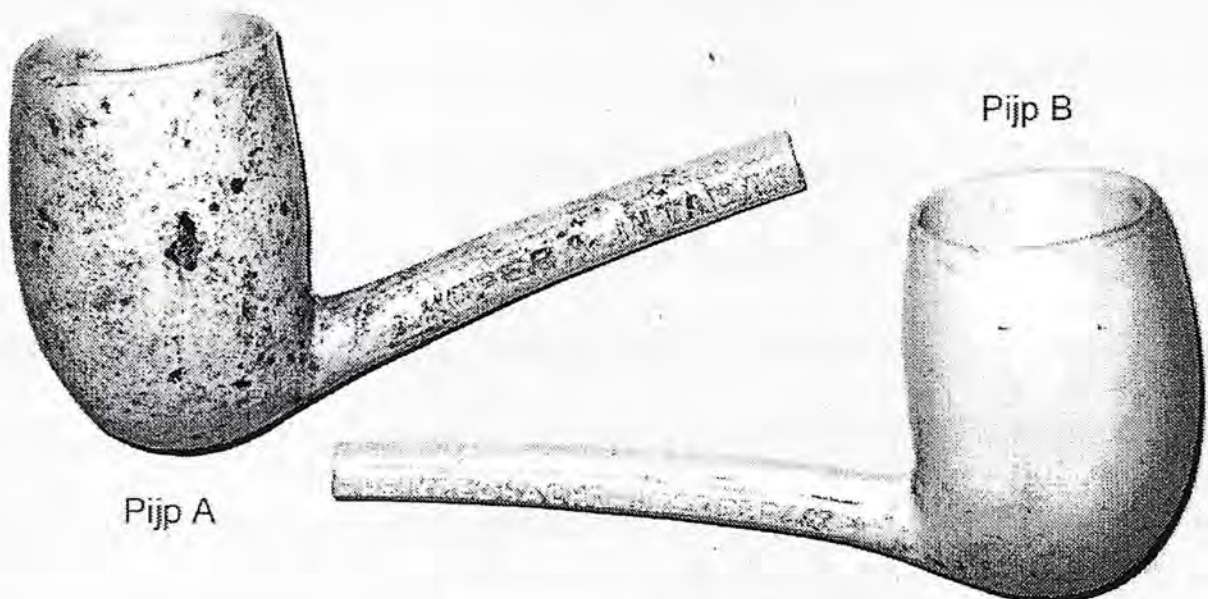
J.KOPER.Az / PRINCEGRACHT – AMSTERDAM

Bij de tweede pijp is de tekst onvolledig:

J.KOPER Az IN TABAK / (PRINCEGR)ACHT AMSTERDAM.

Het is aannemelijk dat de pijpen in gebroken toestand weggegooid zijn.

Beide pijpen zijn rondbodempijpen met een licht gebogen steel, maar helaas niet gemerkt, zodat we de pijpenmaker niet kunnen achterhalen. Voor de vervaardiging zijn twee verschillende pijpenmallen gebruikt. Behalve het verschil in gravering zijn de stelen ook verschillend van dikte. De tekst is in de steel gestempeld.

Ik heb mij dikwijls afgevraagd wat J.Koper precies “in tabak” deed en het zou altijd een raadsel blijven tot ik kort geleden twee sigarenzakjes aantrof van de firma J.Koper Az. bij de Beeldbank Stadsarchief Amsterdam.

Op het oudste zakje, blauw gedrukt, staat SIGARENFABRIEK van J.KOPER Azn, Prinsengracht over de Prinsensluis 00-678 AMSTERDAM. De cijfers 00 geven de buurt aan, 678 het huisnummer. Datering van dit

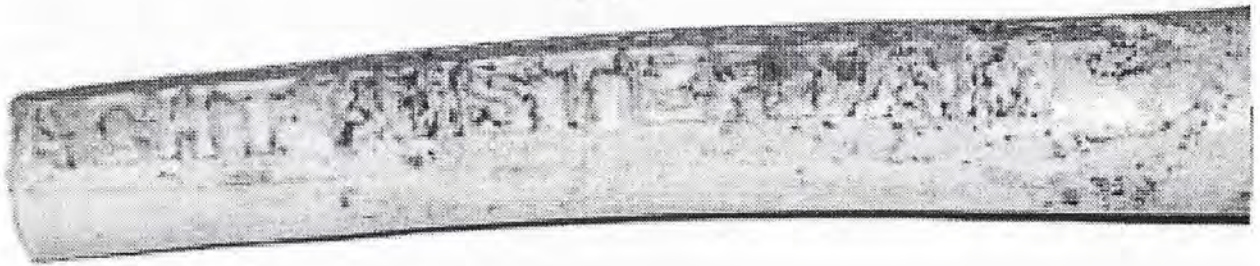

zakje door de beeldbank 1852-1875. Een tweede zakje, bruin bedrukt, is van iets latere datum. De tekst luidt nu: J.KOPER Azn, Prinsengracht over de Prinsensluis 00.48 en Anjelierstraat 00.1 AMSTERDAM. Het pand blijkt inmiddels vernummerd te zijn en Koper heeft het pand Anjelierstraat 1 erbij betrokken. Beide panden vormen samen de hoek Prinsengracht-Anjelierstraat. Volgens de beeldbank wordt als datering 1875-1900 vermeld. De afbeeldingen van de beide zakjes (niet afgebeeld i.v.m.copyright) zijn te bekijken op de internetsite:

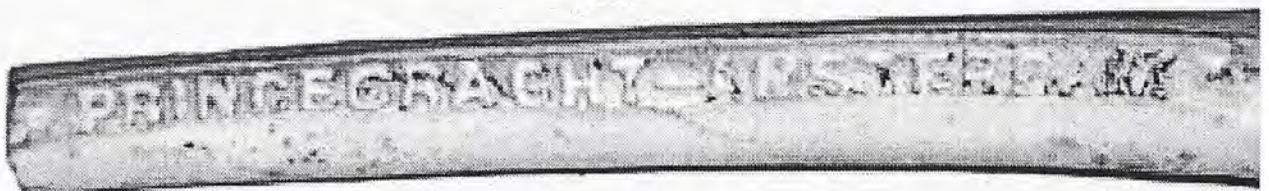
<http://beeldbank.amsterdam.nl> met zoekwoord: koper

A

B

Door de afbeeldingen op de zakjes weten we hoe J.Koper "in tabak" zat. Hij had in het begin een sigarenfabriek en beneden een winkel om de sigaren te verkopen. Bij de Beeld Bank kwam ik verder nog een tekening van een verbouwing uit 1864 van het pand van Koper tegen. De winkeldeur in het midden werd naar rechts verplaatst. Ongetwijfeld zullen de pijpen voor Koper als reclameobject hebben gediend. Wel een dure vorm van reclame, want de mallen moesten daarvoor speciaal worden gemaakt en gegraveerd. Misschien dat een van de pijpen gemaakt is ter gelegenheid van de heropening van de zaak. De pijp is immers een gangbaar model uit de tweede helft van de 19^e eeuw en 1864 is een aannemelijke datering.

Het pand van J.Koper stond op de hoek van de Prinsengracht en de Anjelierstraat. Het gebouw was gebouwd om in te wonen, te werken en handel te drijven.

Op de begane grond was de winkel met kantoor en woonkamer.

De eerste verdieping, bereikbaar via een trap, bestond uit een grote woonkamer en een slaapkamer.

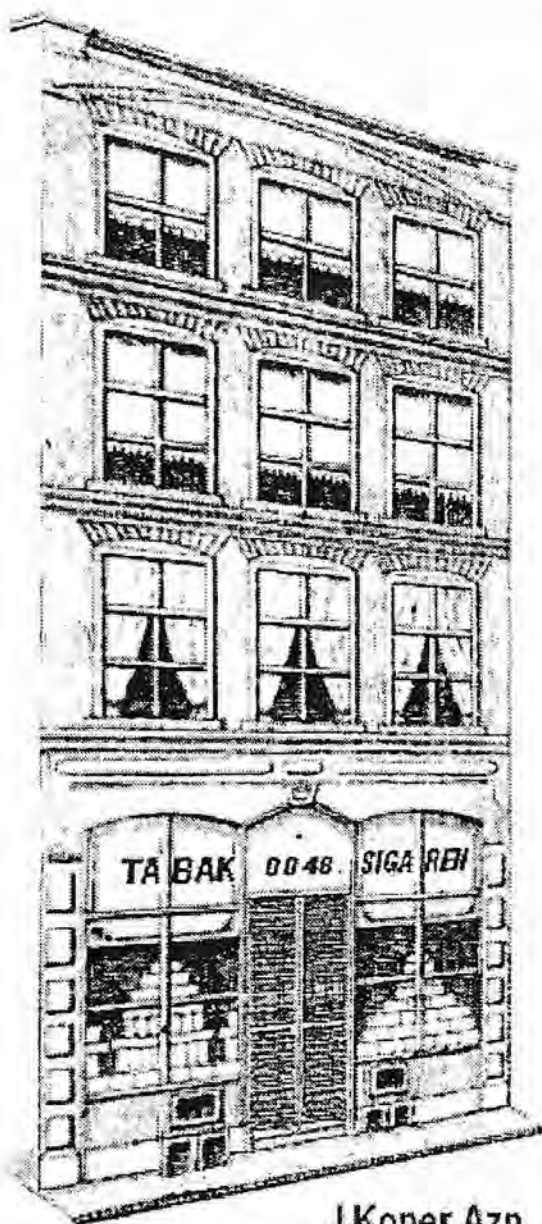
Over de tweede verdieping en de zolder, via de trap toegankelijk, zijn geen gegevens bekend, daar zou in ieder geval de tabaksverwerking en de productie van sigaren hebben plaatsgevonden. Ook bevond zich daar een voorraadmagazijn.

De afbeelding hiernaast geeft een globale indruk van het bruinkleurige sigarenzakje uit het laatste kwart van de negentiende eeuw.

Wanneer Koper zijn zaak beeindigd heeft weten we niet.

Omstreeks 1920 was in het pand de hoeden- en pettenfabriek van M.E.Donker gevestigd en weer later werd het een café.

In 1958 is het pand afgebroken, evenals het andere pand van Koper, Anjelierstraat 1.

J.Koper Azn
Prinsengracht 00.48

In 1880 is Koper in het bezit van een Tabaks-, eest- en zeefmachine. Deze machine werd gebruikt om de gedroogde geperste balen tabak te bewerken. Nadat de tabaksbladeren van elkaar zijn gehaald en vochtig gemaakt gaan ze de eestmachine in.

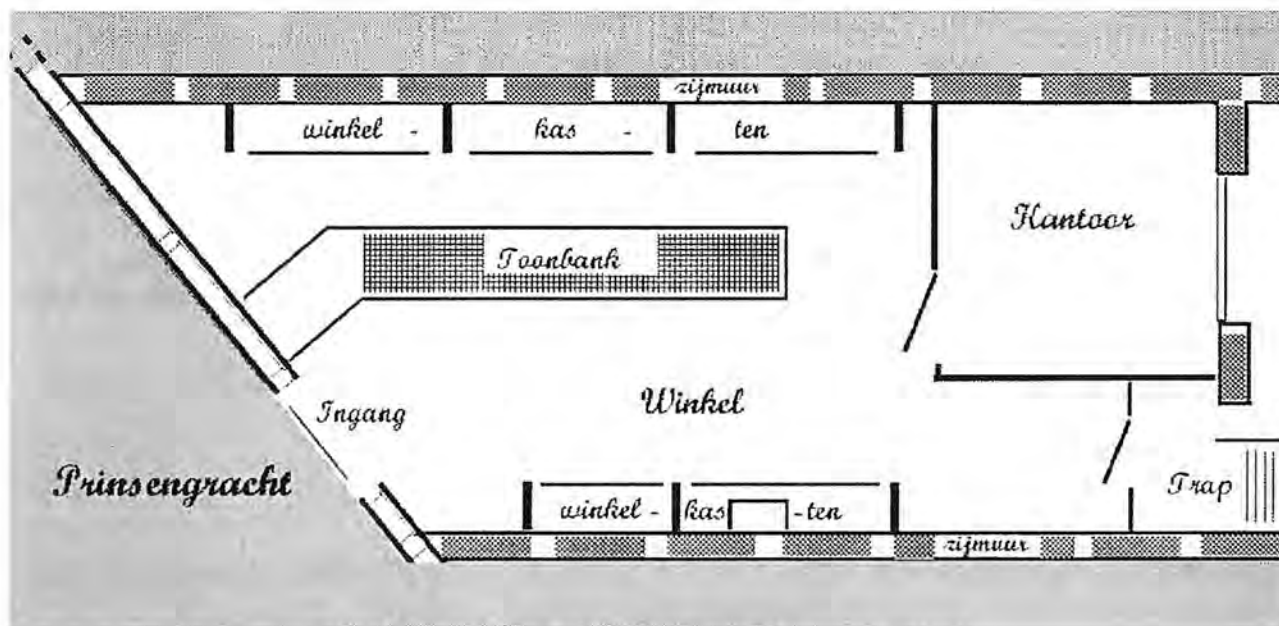
De warme ronddraaiende trommel zorgt ervoor dat de bladeren aandrogen tot de juiste vochtigheid, zodat het blad geschikt is om er sigaren van te maken. Na het eesten wordt de tabak gezeefd om stof en andere ongerechtigheden te verwijderen.

TABAKS-, EEST- EN ZEEFMACHINE

voor stoom- en handkracht. Deze Machine, zeer eenvoudig en gemakkelijk in het gebruik, levert ongeveer 100 Kg. gekorven Tabak per uur, geëst en gezeefd. Dagelijks in werking te zien bij den Heer J. KOPER Az., Prinsengracht bij de Anjelierstraat. Franco aanvraag bij W. C. MAAGDENBERG, Machinesmid, Stroommarkt, Amsterdam.

Nieuws van den dag, 4 september 1880

Opmerkelijk in deze advertentie is dat de maker van de machine nieuwe klanten opmerkzaam maakt op de mogelijkheid de eestmachine bij Koper te komen bezichtigen. Een vorm van reclame dus. Machines werden soms door kleine Nederlandse metaalbedrijven vervaardigd, echter de meeste werden uit het buitenland (vnl. Duitsland) geïmporteerd.

Voorste deel van de winkel op de begane grond

Op bovenstaande schematische weergave van de winkel zien we dat de winkeldeur (ingang) na 1864 niet meer in het midden is gesitueerd, zoals op

de sigarenzakjes is afgebeeld. Dat zou er op kunnen duiden dat beide sigarenzakjes van vóór 1864 zijn. Maar betrouwbaar is het niet, panden werden vaak mooier afgebeeld dan in werkelijkheid.

De plattegrond van de winkel geeft een goed beeld hoe een tabakszaak uit midden 19^e eeuw eruit zag. De inventaris bestond uit een aantal winkelkasten, vaak samengevoegd tot een kastenwand. In de kasten stonden de grote snuifpotten en genummerde spanen winkeldozen met verschillende soorten tabak. Op de toonbank stond de weegschaal en erboven hingen vaak de verpakkingzakken. Met gebruik van een stempel op de zak kon men de verschillende soorten uit elkaar halen. Voor de ramen bij de ingang werd meestal een etalage gebouwd waarin sigaren in kistjes en tabak in pakjes lagen. Vaak verkochten de tabakswinkels, ontstaan uit de vroegere "affaires in koloniale waren" ook koffie en thee. Of dit ook voor Koper gold weten we niet.

In een advertentie uit 1857 van een andere handelaar krijgen we een indruk van de toen gebruikelijke inventaris van de winkel.

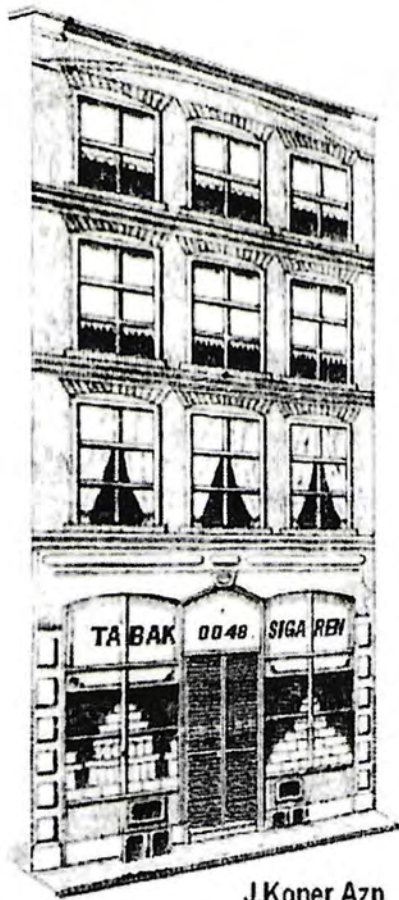
UIT DE HAND TE KOOP:
De complete inventaris van een
Tabaks en Kruideniers-affaire,

bestaande in massiven Toonbank met mahonyhouten Blad en Standaard; Schalen met stalen balans, 12 Tabaksdoozen, net geschilderd, 6 Vaten, 12 porceleinen Snuifpotten met koperen deksels, 6 Theebussen, 1 beste groote Koffijmolen, 1 groote Kerfbank met daarbij behorende Messen, eenig Vaatwerk enz.

Algemeen Weekblad 07-01-1857

Bronnen:

1. Beeldbank stadsarchief Amsterdam
<http://beeldbank.amsterdam.nl>
2. Krantenarchief <http://waterland.courant.nu>

J.Koper Azn
Prinsengracht 00.48

Pui van de tabaks-
winkel van J. Koper.
Zie pagina 2412

Fragment van een
presentatiepijp.
Zie pagina 2394

Meerschuiimpijp uit de collectie van Niemeyer.
Zie pagina 2419